

Politiker – inte Folkhälsomyndigheten – behöver ta täten i coronabekämpningen

Dagens Nyheter den 11 mars 2020

Av uppenbara skäl fokuserar nu såväl nyhetsrapportering som samhällsdiskussion i hög grad på den nya coronasmittan. Folkhälsomyndigheten har kritiserats för både sin kommunikation och sin hantering av situationen. Det har ifrågasatts varför Sverige inte vidtar lika resoluta åtgärder som vissa andra länder: till exempel att ställa in större publikarrangemang, rekommendera äldre och kroniskt sjuka att undvika folksamlingar, se till att återvändande från riskområden stannar hemma under viss tid och uppmana till mindre resande.

Att försöka begränsa smittspridningen i ett läge där det bara finns ickemedicinska medel att tillgå är en mycket otacksam uppgift. Åtgärder kan alltid kritiseras för att vara antingen otillräckliga eller överdrivna. Det är också lätt att förstå att kommunikationen från dem som jobbar intensivt för att förhindra ett stort sjukdomsutbrott ibland blir otydlig.

Men samtidigt sätter krishanteringen fingret på ett centralt problem: Hur långt sträcker sig en expertmyndighets ansvar och vilket ansvar har politiken? Detta är ett klassiskt problem i offentlig förvaltning. Å ena sidan bör beslut på olika områden bygga på professionell kunskap. Det kan vara ett skäl till att det politiska systemet bör delegera vissa beslut till kvalificerade tjänstemän. Å andra sidan bör beslut i så hög utsträckning som möjligt spegla vad en majoritet av medborgarna vill. Det talar för beslut på den politiska nivån.

Den lämpliga balansen mellan expert- och politikerstyrning bör bestämmas av hur viktiga för besluten som professionella kunskaper är i förhållande till rena värderingar. Två exempel från den ekonomiska politiken är penning- respektive finanspolitiken. Den förra har av riksdagen delegerats till oberoende tjänstemän i Riksbankens direktion. De ska utifrån ett inflationsmål fatta räntebeslut som politikerna inte får lägga sig i. Ett skäl är att låg inflation är ett allmänt omfattat mål, samtidigt som det krävs expertkunskap om hur ränteförändringar påverkar ekonomin.

Beslut om finanspolitiken, alltså om skatter och offentliga utgifter, fattas däremot av riksdagen. Det beror på att dessa beslut har grundläggande betydelse för inkomstfördelningen i samhället och att ställningstaganden till den främst måste grundas på värderingar. Den erforderliga expertkunskapen om effekterna tillhandahålls i form av beslutsunderlag från experter i till exempel Finansdepartementet, Konjunkturinstitutet och Finanspolitiska rådet.

Ett grundproblem med hanteringen av coronasmittan är att ansvarsfördelningen mellan politik och expertmyndighet tycks ha hamnat fel. Det verkar som om Folkhälsomyndigheten gör också de värderingsstyrda avvägningar som borde vara politikens uppgift.

Myndighetens generaldirektör Johan Carlson värjde sig visserligen i "Ekots lördagsintervju" (7/3) mot att samhällsekonomiska hänsynstaganden skulle förklara att inte mer långtgående åtgärder rekommenderats. Men det är svårt att förstå de återhållsamma rekommendationerna på annat sätt än att myndigheten implicit ändå gör sådana överväganden: den har förmodligen dragit sig för

åtgärder som ansetts innebära alltför stora ingrepp i samhällslivet. Tyvärr verkar man då ha haft ett alltför kortsiktigt perspektiv.

Min uppfattning är att betydligt kraftigare åtgärder borde ha vidtagits på ett tidigt stadium, eftersom kostnaderna för dessa förefaller begränsade jämfört med de kostnader som kan uppkomma på längre sikt vid omfattande smittspridning. Men dessa avvägningar är i grunden värderingsmässiga och bör göras på politisk nivå.

En annan ansvarsfördelning kunde vara att Folkhälsomyndigheten bara redovisar bedömningar av olika åtgärders effektivitet men att regering och andra politiska beslutsfattare sedan på ett mer aktivt sätt tar de faktiska besluten. I den mån myndigheten ger rekommendationer bör grunderna för dessa redovisas mer transparent. Det gäller till exempel överväganden om att för tidigt insatta åtgärder kanske inte är uthålliga.

En orsak till att Folkhälsomyndigheten tycks så rädd för att "ta i för mycket" kan vara en medvetenhet om hur svårt det är för politiker och andra beslutsfattare att göra mindre än vad man rekommenderas. Men i så fall är det olyckligt att myndigheten varit så kritisk mot till exempel kommuner (och skolor) som gått längre än dess rekommendationer. Det borde inte vara Folkhälsomyndighetens uppgift att överpröva om olika aktörer av försiktighetsskäl, men på basis av tillgänglig information, väljer en annan avvägning mellan omedelbara olägenheter och minskade risker för smittspridning på längre sikt .

Det har sagts att jobbet som statsepidemiolog just nu måste vara Sveriges mest otacksamma. Så är det nog. Men det skulle kunna göras enklare med en tydligare och bättre fungerande ansvarsfördelning mellan det politiska systemet och Folkhälsomyndigheten. Det kräver både att politikerna vågar ta ett större ansvar och att myndigheten inser att man tagit på sig en roll att göra avvägningar som man inte bör ha.

Lars Calmfors